

Marie Balmary

FREUD FINS A DÉU

seguit de

RELIGIONS PER SERVIR-LES
O PERQUÈ ENS SERVEIXIN

Traducció d'Andreu Trilla

FRAGMENTA EDITORIAL

Títol original	FREUD JUSQU'À DIEU
Publicat per	FRAGMENTA EDITORIAL, SLL Plaça del Nord, 4, pral. 1. ^a 08024 Barcelona www.fragmenta.cat fragmenta@fragmenta.cat
Collecció	ASSAIG, 21
Consell assessor	PERE LLUÍS FONT FRANCESC-XAVIER MARÍN JOSEP OTÓN FRANCESC TORRALBA AMADOR VEGA
Primera edició	JUNY DEL 2011
Producció editorial	IGNASI MORETA
Producció gràfica	INÈS CASTEL-BRANCO
Impressió i relligat	ROMANYÀ VALLS, SA
© 2010	ACTES SUD
© 2011	ANDREU TRILLA LLOBERA per la traducció
© 2011	FRAGMENTA EDITORIAL per aquesta edició
Dipòsit legal	B. 20 982-2011
ISBN	978-84-92416-44-8
	RESERVATS TOTS ELS DRETS

ÍNDIX

FREUD FINS A DÉU

1	«La psicoanàlisi, ¿no és un luxe?»	9
2	Espiritualitat: un luxe prohibit per...	13
	...la ciència	13
	...la política i, a vegades, la religió	15
	«A la Xina, Déu no hi és»	16
3	Una ànima massa estreta per a la benaurança i la desventura	20
	<i>Creure el mal</i>	21
	<i>L'esperança creadora: «creure-ho per veure-ho»</i>	27
	<i>Creure el que és bo</i>	31
	«[...] la sort de poder conduir aquesta transferència fins a Déu» (Sigmund Freud)	35
4	La ment i els esperits	39
	<i>La veu que et diu allò que sents: la hipnosi</i>	39
	<i>La veu que et mana fer mal: el fanatisme</i>	41
	<i>La veu que em persegueix des de dins</i>	44
	<i>Freud i la veu perseguidora</i>	46

	<i>Expulsar els esperits</i>	49
	<i>Les transmissions del dolor</i>	51
5	La pesta o...	55
6	...la festa	58

RELIGIONS PER SERVIR-LES
O PERQUÈ ENS SERVEIXIN

1	Darwin i el déu tirànic	66
2	L'enterrament a Westminster	68
3	Qualsevol alliberament és una bona notícia	
	La dona d'Abraham, Sara	71
4	Lògica simbòlica	75
5	Les religions dels altres	76
6	Una de desconeguda: estimar el proïsme	
	com a si mateix	78
7	La prohibició de servir	80

FREUD FINS A DÉU

*Però vostè té la sort de poder
conduir aquesta transferència fins a Déu...*

FREUD, Carta al pastor Pfister¹

I «LA PSICOANÀLISI, ¿NO ÉS UN LUXE?»

A AQUESTA PREGUNTA que em van plantejar al final d'una conferència, hi podia haver respost com ho hauria fet probablement el mateix Freud: «No, perquè no hi ha res de més oneros que la malaltia.» Al contrari, vaig sentir-me dir: «Té raó, la psicoanàlisi és un luxe. Com tota la vida espiritual.»

¿Potser perquè, aquell dia, jo era la convidada del servei religiós d'un hospital? ¿O simplement perquè ja és hora de parlar altrament? M'hi sentia animada per un llibre el títol del qual m'havia cridat l'atenció: *La psicoanàlisi, ¿és un exercici espiritual?*² L'autor, psicoanalista, havia arribat a aquesta pregunta a partir de

1. Vegeu *infra*, p. 36-37, la citació sencera.

2. Jean ALLOUCH, *La psychanalyse est-elle un exercice spirituel? Réponse à Michel Foucault*, EPEL, París, 2007.

la que el filòsof Michel Foucault plantejava a la psicoanàlisi. Feia notar que la psicoanàlisi no havia sabut imaginar-se «dins el caire històric de l'existència de l'espiritualitat i de les seves exigències». Separant-se'n, s'hauria tornat oblidadissa del que ella mateixa és: una experiència espiritual gràcies a la qual, *a través d'un altre*, el subjecte opera sobre ell mateix les transformacions necessàries per accedir a la seva veritat. «Només Lacan —afegia Foucault— no hauria participat en aquell oblit.»³ L'autor cita nombrosos passatges de les obres de Freud i de Lacan on apareix l'interès de tots dos per la vida espiritual.

Feia temps que jo, que em moc entre una doble lectura, la dels textos psicoanalítics i la dels grans textos espirituals, em trobava acarada amb una pregunta semblant a les d'ells. Un col·lega me l'havia resumida així (una pregunta, una vegada més): «¿Com és que, si fem cas de la vostra manera de llegir les Escriptures, les condicions de l'adveniment del subjecte —del desvetllament d'un ésser que parla— són les mateixes per a la psicoanàlisi que per a la Bíblia?» Em semblava impossible respondre a aquella pregunta sense mirar la nostra disciplina d'una manera completament diferent.

3. Reprenc en aquest punt la presentació del llibre de Jean Allouch, a la contracoberta.

I això era precisament el que jo buscava. Vaig acabar dient, bromejant a mitges: la psicoanàlisi, que va ser acusada en el passat d'exercir il·legalment la medicina, podria ser acusada de manera molt més pertinent d'exercir il·legalment la teologia —si els teòlegs tinguessin avui dia el prestigi i el poder de què gaudien en altres temps, que era molt més gran que el dels metges. Tanmateix, en aquells temps, la invenció de la psicoanàlisi era manifestament inimaginable. Sens dubte no podia aparèixer més que en un període de la història en què un cargol s'hagués afluixat relativament, en la confluència de diverses cultures i religions —la capital de l'Imperi austrohongarès en la seva darrera època va poder-ne ser el medi apropiat, i un «jueu incrèdul», el seu inventor.

Psicoanàlisi i espiritualitat. Pregunta considerable per a un llibre petit. Recorreré —a grans trets, cosa que implica una simplificació de la qual demano excuses al lector— el camí que porta de l'una a l'altra, tal com el veig. Els obstacles per poder trobar-se i els passatges cap a l'esperit per itineraris diferents, les confusions de ments⁴ i els sofriments que provoquen.

4. En francès no existeix la distinció entre *ment* i *esperit* (en tots dos casos es fa servir el terme *esprit*). D'acord amb l'autora, hem optat per traduir *esprit* per *ment* en els contextos psicològics en què aquesta traducció és la més plausible. Cal, però, tenir present que aquí no es pot entendre *ment* en un sentit exclusivament racional, sense cap

Quan comencem a estirar aquest fil, fa l'efecte que tota la civilització vindrà al darrere.

Recordo que, molt al començament del meu interès per la psicoanàlisi, em preguntava quina diferència hi ha entre ella i la direcció espiritual. Perquè hi veia dues experiències de la paraula: una que perdonava sense curar, i l'altra que curava sense perdonar. A la vegada, la meua memòria recordava uns textos, potser una mica oblidats, però encara prou presents en el meu esperit perquè no els pogués obviar fàcilment. Frases com aquesta: «¿Què és més fàcil, dir que els pecats li són perdonats o dir-li que s'aixequi i camini? Doncs, ara sabreu que el Fill de l'home, aquí a la terra, té el poder de perdonar els pecats. I tot seguit diu al paralític: Aixeca't, carrega't al coll la llitera i vés-te'n a casa.»⁵

Curació i alliberament de la culpabilitat anaven, doncs, de bracet en aquella tradició —com en moltes altres. ¿Havia de deixar de banda aquelles paraules com a relíquies llegendàries, o bé l'escolta psicoanalítica hi podia convergir per un nou camí, encara inexplorat? Feia mil·lennis que la religió s'immiscia en la curació i fins i tot hi trobava un dels signes més clars de la seva veritat, de la seva força. ¿Què calia pensar sobre la relació entre falta i símptoma? ¿De quines faltes es

---

dimensió espiritual. (N. del T.)

5. Mt 9,5-6.

tractava? ¿De la falta patida, de la falta comesa, de totes dues potser ja que en els mites i les tradicions espirituals semblava evident que el mal es transmet dels uns als altres? Moltes preguntes se'm plantejaven ja, doncs, molt abans d'estar prou avançada en psicoanàlisi.

2 ESPIRITUALITAT: UN LUXE PROHIBIT PER...

...la ciència

El mínim que es pot afirmar és que Freud i els seus deixebles i successors directes no van ser gaire favorables a un acostament entre la psicoanàlisi i la vida espiritual. I, amb tot, les coses no són tan simples.

Són prou conegudes les posicions atees del mestre. No resulta tan conegut que aquell ateisme no impedí que Freud usés paraules alienes al camp científic, segons la cultura del seu temps, hereva de poetes com Goethe, Heine... L'exemple més xocant és l'ús constant que fa de la paraula alemanya *Seele*, 'ànima' en català. Una paraula que els traductors de Freud han fet desaparèixer del tot durant molt de temps: una disciplina que volia tenir lloc entre les ciències no tenia res a veure amb l'ànima.

Ho trobo particularment ben expressat per Michèle Montrelay en el seu pròleg al llibre de Bruno